

SOSYAL AFET OLARAK GÖÇ OLAYININ ÇOCUK SAĞLIĞI ÜZERİNE ETKİLERİ

 Tuğba SAĞLAM ŞENER¹

 Hümeysra ARLIOĞLU²

ÖZ

Göç, insanlığın var olduğu günden bugüne kadar yaşanan bir olgu olup, toplulukların ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yapısı ile yakın ilişkili olan bir durumdur. Yaşadığımız bu dönemde küreselleşmenin birincil ya da ikincil tesirleri, belirli bölgelerde yaşanan çatışmalar, fakirlik, teknolojinin gelişimi, ulaşım ve telekomünikasyonun gelişimi göç eylemlerini artırarak daha yoğun bir şekilde görülmeye başlanmıştır. Göçler farklı sebeplere bağlı olarak yaşansada bu süreçten ve sosyal sonuçlarından en fazla etkilenen savunmasız çocuklardır. Göçler, çocukların hayatını olumsuz tesir etmekte ve göç sırasında yaşanan bu olumsuzluklar onların bedensel, ruhsal ve sosyal yönlerini etkileyerek kalıcı sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bu bağlamda göç olgusu ile son zamanlarda ülke içerisinde ve ülkeler arasında çocuk sağlığını olumsuz etkileyen önemli bir toplumsal parametre olarak karşılaşılmaktadır. Sosyal hayattaki önemleri bilinen çocukların yaşadıkları sağlık sorunlarının dikkatle ele alınması ve çözüm yollarının bulunmasının gerekliliği önem arz etmektedir. Bu doğrultuda çalışmamızda, sosyal afet olarak göç olayının çocuk sağlığı açısından etkileri ile karşılaşacakları muhtemel problemler üzerinde durularak toplumun bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Çocuk, Çocuk Sağlığı, Göç ve Çocuk

THE EFFECTS OF MIGRATION AS A SOCIAL DISASTER ON CHILD HEALTH

ABSTRACT

Migration is a phenomenon of humanity from the beginning to date and is closely related to the economic, social, cultural and political structure of the communities. In this age we live in, primary and/or secondary effects of globalization, regional conflicts, poverty, developments in technology, transport and telecommunication have increased the number and intensity of migration events. Regardless of the reasons that lead to migration, children are the most vulnerable and the most affected from this phenomenon and its consequences. Migration may adversely affect the lives of children and permanently damage their physical and mental health, as well as their social life. In this context, migration recently

¹ Corresponding Author/Sorumlu Yazar, Paramedik, İzmir112 Acil Sağlık Hizmetleri İzmir; YL Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Afet Tıbbı AD. İzmir, Türkiye, tugbasaglamsener@hotmail.com

² Paramedik, İl Afet ve Acil Durum Yönetimi Müdürlüğü, İzmir; YL Öğrencisi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Afet Tıbbı AD. İzmir, Türkiye, humeyrasalci@hotmail.com

emerged as an important social parameter that negatively affects children's health both domestically and internationally. Considering the importance of children for the society, it is of utmost significance to carefully approach health problems they experience and to find appropriate solutions. In this regard, our study aims to raise awareness in the society by discussing the effects of migration as a social disaster on child health and possible problems that children will face.

Keywords: Migration, Child, Child Health, Migration and Child

GİRİŞ

Göç olayı, insanlığın varoluşundan bugüne kadar görülmüş ve gelecekte de görülecek olan, dünyanın her bölgesinde karşılaşılan bir durumdur. Göç kısaca bireylerin veya toplulukların bir bölgeden başka bir bölgeye taşınması olarak tanımlanmaktadır (Çakır ve Çevik, 2021:227-228; İlhan, 2019:1; Deniz, 2014:177; Doğan ve Aydın, 2021:116; Sağlam, 2006:33-34). Göç farklı yönleriyle ele alındığında; bir bölgeden başka bir bölgeye, kişisel ya da topluluklar halinde gerçekleşen, kısa bir dönem veya devamlı yaşamak, çoğunlukla daha iyi yaşam kalitesine sahip olabilmek için gerçekleştirilen nüfus hareketi şeklinde tanımlanmaktadır (Tümtaş ve Ergun, 2016:1349; Ertaş ve Kıraç, 2017:101; Kara ve Korkut, 2010:154).

Ancak göç olgusu, sebep ve sonuçları bakımından birçok etkileşimi içerisinde barındırdığından basit bir yer değiştirme olarak algılanmamalıdır. Ekonomik nedenler ve güvenlik kaygısı öncelikli olarak, kültürel, sosyal ve politik birçok faktörden etkilenen göç, toplumsal hareketliliğin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple de toplumların kültürel değerleri ya da bulunduğu yaşam koşulları, göç nedenlerinde bazı farklılıklar oluşturmaktadır (Ekici ve Tuncel, 2015:10; Aksoy, 2012:293; Çalım vd., 2012:11; Tunca ve Karadağ, 2018:49; Eroğlu, 2020:97-98; Erol ve Ersever, 2014:49). Kişileri göçe sevk eden bu farklılıklar, toplumların, ülkelerin içerisinde buldukları ekonomik koşullar, işsizlik, yoksulluk, savaş ve terör, siyasi baskılar, doğal afetler, iyi eğitim ve iş olanakları gibi çeşitli faktörlerdir (Günay vd., 2017:2; Sağlam, 2006:34-35; Ereş, 2015:18-19; Doğan ve Aydın, 2021:117; Kara ve Nazik, 2018:59). Ayrıca insanlığın yerleşik düzene geçmesi, sanayi devrimi, serbest piyasanın ortaya çıkması, sağlık sektöründeki gelişmeler, eğitimdeki değişimler, teknolojik gelişmeler; özellikle ulaşım ve iletişim araçlarındaki gelişmeler, coğrafi şartların olumsuz etkisi ve can güvenliği nedeniyle yer değiştiren bireyler daha insanca yaşayabilecekleri ve daha iyi yaşam kalitesine sahip ülkelere doğru nüfus hareketliğinde büyük bir artış olması uluslararası göçün artmasına sebep olan bazı önemli etmenlerdir (Çakır ve Çevik, 2021:227-228; Deniz, 2014:178; Çalım vd., 2012:12; Günay vd., 2017:6; Baş vd., 2017:1681).

Tüm bireyler içerisinde, göç etme olayından ve sosyal sonuçlarından en çok çocuklar etkilenmektedir. Çocukların özellikle büyüme ve gelişimlerinin sürmesi, ailelerine tabi olmaları, kendilerini koruyamamaları gibi etmenler bu süreçten özellikle de sağlık açısından daha yoğun etkilenmelerine sebep olabilmektedir. Bu dönemde görülecek negatif durumlar çocukların bedensel, sosyal ve psikolojik gelişimine tesir etmekte ve çoğu zamanda çocuklar da kalıcı zararlar oluşturabilmektedir. Tabiatıyla zayıf ve savunmasız olan çocuklar göç olgusundan farklı yönlerde ve düzeylerde etkilenen en önemli grup olması, sağlıkla ilgili problemlere ve çözümlerine daha ciddi yaklaşılması gerektiği düşünülmektedir. (Özservet ve Sirkeci, 2016:1; Ereş, 2015:19; Çevik, 2016:81; Harunoğulları, 2016:32-33; Aydın vd., 2017:9).

Bu doğrultuda derlemede, sosyal afet olarak göç olgusunun çocuk sağlığı üzerindeki önemi ve etkilerinin değerlendirilmesi ile göç eden çocukların yaşayacakları problemlerin topluma anlatılarak toplumun bilinçlendirilmesi amaçlanmaktadır. Çalışma dünya genelinde artan istikrarsızlıkların giderek daha büyük göç olaylarına neden olması açısından önemlidir.

1.ÇOCUKLAR VE GÖÇ

Gereksinimleri yüksek olan çocuklar, nüfus hareketlerinin etkilediği ve önem verilmesi gereken bir gruptur ve sayıları son zamanlarda giderek artmaktadır. Çocuklar, duyarlı bir gelişme çağında olmaları ve erişkin gibi kendi kendilerine yaşayamamaları sebebiyle korunmaya ve desteklenmeye daha fazla ihtiyaç duymaktadırlar. Göç olayları sonucunda ebeveynleriyle göç etmek zorunda kalan savunmasız çocuklar henüz oluşmamış kimlik yapıları, temel bağlanma ve güven duygusu, gelişim, bağımlı ve korunmaya ihtiyaç duyduklarından fiziksel, ruhsal ve toplumsal yönden en fazla etkilenen grup olarak karşımıza çıkmaktadır (Eroğlu, 2020:95; Gözübüyük vd., 2015:327; Ereş, 2015:19; Baş vd., 2017:1686).

Savaşın ve şiddetin etkisini en fazla hisseden çocuklar, göç esnasında boğulma, yetersiz beslenme, susuz kalma, insan kaçakçılarının eline düşme, cinsel istismar, kaçakçılık veya askere alınma riskiyle karşılaşmışlardır. Göç ettikleri yerlerde ise yabancı düşmanlığına ve ayrımcılığına maruz kalmaktadırlar (Özdemir ve Budak, 2017:213; Akça ve Aydoğdu,2021:59; Çevik, 2016:81-82). Diğer yandan göç sırasında yenidoğan dönemde ve kronik hastalıkları olan çocukların bakımları ve bağışıklama sekteye uğramakta, salgın hastalıklara yakalanma riski artmakta ve daha fazla sağlık sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar. Ayrıca göç çocukların fiziksel, psikolojik, sosyal gelişimlerini etkileyerek kalıcı izler bırakabilmekte ve bazı komplikasyonlara sebep olmaktadır (Baş vd. 2017:1687-1688; Kara ve Nazik, 2018:65; Aksu ve Sevil, 2010:135; Gencer, 2019: 38-39; Küçükali ve Özdemir, 2018:2154).

Göç eden çocuklar akranlarıyla kıyaslandığında, sağlıksız koşullarda yaşama, temel ihtiyaçların karşılanmasında daha çok güçlük çekme, çalışma hayatına erken yaşlarda başlama, okula gitme oranlarının düşük olması, eğitimlerine yönelik uygulamalarda ebeveyn desteğinin yetersiz kalması, şiddet ve istismar gibi olumsuz durumlarla daha sık karşılaşma, daha fazla psikolojik sorunlar yaşama gibi birçok olumsuzluk görülmektedir (Hanson ve Woodruff, 2003:1-2; Vanore, 2015:28; Gencer, 2019:1; Akça ve Aydoğdu,2021:59).

Göç kararına etkisi olmayan, kendi talebi olmadan göç eden çocuklar için göçün diğer etkileri de oldukça dikkat çekicidir. Bu etkiler uyum sağlayamama, ebeveyn şiddetine maruz kalma, fakirleşme, eğitim, istihdam, barınma, yabancılaşma, suç işlemeye meyilli olma, şiddet gösterme, depresyon ve anksiyete, gelişim geriliği, uyku ve yeme düzensizlikleri, özgüven eksikliği, eğitimde başarısız olma, sigara ve alkol bağımlılığı gibi olumsuz davranışlar, kendi yaşamına son verme isteği, hiperaktivite gibi psikolojik ve davranışsal sorunlar da karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeplerle göç eden ebeveynlerin yaşadığı sorunlar öncelikle çocuklara yansımakta ve bunun sonucunda hem ailede hem de göç edilen toplum içerisindeki çocuklar arasında dezavantajlı olmaktadır (Aydın vd., 2017:10; Özservet ve Sirkeci, 2016:1-2; Baş vd., 2017:1686).

2.GÖÇ OLAYLARINDA ÇOCUKLARIN KARŞILAŞABİLECEĞİ SORUNLAR

2.1.Enfeksiyon Hastalıkları

Göç edenlerin sağlıklarını negatif etkilerinden en sık görülen ve ölümle sonuçlanabilen sağlık probleminin başında bulaşıcı hastalıklar gelmektedir. Bulaşıcı hastalıklar, bireyler arasında salgınlar oluşturarak ölümlere sebep olmuştur. Kızamık, gaströenterit, akut solunum yolu hastalıkları, verem gibi bulaşıcı hastalıklar göç eden bireyler arasında daha sık rastlanmaktadır. Özellikle yoksulluk, iyi beslenememe, yetersiz hijyen ve alt yapı, göç eden bireylerin bulaşıcı hastalıklara maruziyetini artırmaktadır (Topçu ve Beşer, 2006:39; Gümüş ve Bilgili, 2015:64).

Yer değiştiren çocuklar temel sağlık hizmetlerinin önemli bir bölümü olan aşılamanın olması gereken düzeyde yapılmaması nedeniyle göç ettikleri ülkelerde de rastlanmayan bazı hastalıklar ve salgınlar olmasına sebep olmuştur. Bu salgın ve hastalıklar sadece göç eden çocuklarda değil göç alan toplumlardaki çocuklarda da görülebilmekte ve bu çocukları da tekrar aşı ile önlenilebilir hastalıkların kapsamına sokmaktadır. Gerekli aşılama takvimleri eksiksiz ve zamanında yapılamaması nedeniyle bulaşıcı hastalıkların önüne geçilmesi zorlaşmaktadır. Diğer yandan çocukların sağlık güvencelerinin olmaması, ekonomik koşulların yetersizliği ya da tedaviye ulaşamama durumunda hastalık taşıyıcılığı sürmekte ve bu da salgın riskini her zaman

canlı tutabilmektedir (Derince, 2019:63-64; Adıgüzel ve Tanyaş, 2020:180-181; Aydın vd., 2017:10-11; Gözübüyük, vd., 2015:327; Çalım vd., 2012:13; Küçükali ve Özdemir, 2018:2151).

Tedavi olmayan enfeksiyon hastalıkları nedeniyle bulaşma oranı artmaktadır. Özel olarak verem ve sarılık gibi hastalıkların tedavisinin uzun soluklu, düzenli ilaç alımı ve iyi yaşam şartlarını ile mümkün olmaktadır. Aksi halde hastalığın tamamen iyileştirilmesi mümkün değildir. Tedavi edilemeyen bulaşıcı hastalıklar ise günden güne artan bir toplum sağlığı sorunu olabilmektedir. Bu kapsamda bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemek amacıyla bebek ve çocuklara, aşı takvimine uygun olarak bağışıklama çalışmaları yapılmalıdır (Şahinli, 2021:37; Derince, 2019:62).

2.2.Beslenme ile ilgili Problemler

Bireyin karşılaşması gereken en önemli ihtiyaçları arasında nitekim beslenme gelmektedir. Bu yüzden insan hayatının sağlıklı bir şekilde sürdürülebilir olması için beslenmenin de sağlıklı olması gerekmektedir. Göç olgusu çocukları temel yaşam hakları arasında sayılan sağlık hakkı gibi, beslenme hakkından da yoksun bırakmaktadır. Çocuklar göç ettikten sonra yeteri kadar sağlıklı beslenemedikleri için çok farklı hastalıklar ile karşı karşıya kalmaktadırlar (Derince, 2019:60; Gözübüyük vd., 2015:327).

Göç sonrasında özellikle yağlı ve karbonhidratlı beslenen, yeme alışkanlıkları değişen çocuklar, sonu ölüme götüren malnütrisyon gibi ciddi problemler, vitamin eksikliklerine bağlı yaşanan hastalıklar ve büyüme geriliği gibi farklı sağlık sorunu ile baş etmeye çalışmaktadırlar. Yetersiz beslenme, ruhsal ve fiziksel gelişimi de çoğunlukla olumsuz yönde etkilediği için engelliler, gelişme geriliği olanlar ve kronik hastalığı bulunanların büyük miktarını göçe maruz kalan yoksul ailelerin çocukları oluşturmaktadır. Ayrıca yapılan çalışmalarda göç eden bireylerin çocuklarının boy-kilo oranlarının olumsuz etkilendiği ve persentil (büyüme eğrisi) değerlerinin düşük olduğu saptanmıştır. Bu sebeplerle göç sonrasında sağlıklı yaşamın devamlılığının sağlanması için beslenmenin ve hayat standartlarının iyileştirilmesi son derece önemlidir (Derince, 2019:60-61; Topçu ve Beşer, 2006:40; Aydın vd., 2017:11; Gümüş ve Bilgili, 2015:65).

2.3.Sağlık Merkezine Ulaşmada Yaşanılan Sorunlar

Göçmenlerin sağlık problemlerinin önündeki en önemli sebeplerden bir diğeri ise sağlık hizmetine ulaşmada yaşadıkları sıkıntılardır. Türk Tabipler Birliğinin (TTB) raporunda sağlık merkezlerine ulaşamama ile ilgili yapılan görüşmelerde birçok farklı sebep bulunmuştur. Bunlar genel olarak; sağlık hizmetlerinin ücretsiz olduğunun, nereye ve nasıl başvuru yapabileceğinin bilinmemesi, nüfusa kayıtlı olmama, hastanelerin ücretli olması, ilaçlara para ödenmesi gibi nedenlerdir (Çevik, 2016:82; TTB, 2014).

Diğer yandan sağlık hizmetlerine ulaşamamasının farklı sebepleri bulunmakla beraber en önemli engel olarak göçmen çocukların ve ailesinin yaşadığı dil problemi görülmekte olup, bu da göç edenlerin sağlık hizmeti almasını ya da almış olduğu hizmeti doğru kullanabilmesinde onları dezavantajlı hale getirebilmektedir. Bu sebeple göçmenlere hizmet veren sağlık kuruluşunda çalışan personellerin de dil bakımından geliştirilmesi önemlilik arz etmektedir. Göç edenlerin sağlık merkezine ulaşmasında karşılaştıkları bir başka problem ise göçmenlerin sağlık sigortalarına sahip olmamalarıdır. Özellikle kamp dışında yaşamlarını sürdüren ve kayıtları bulunmayan göçmenlerin sağlık güvencesi olmaması sebebi ile sağlık hizmetine ulaşamadıkları düşünülmektedir (Derince, 2019:61-62; TTB, 2014:36-37).

Türkiye’de göçmenlere çok detaylı bir sağlık hizmeti verilmekte olup bu durum Sağlık Bakanlığı kontrolü altında yapılmaktadır. Bakanlık tarafından göçmenlere, toplum sağlığı merkezleri, aile sağlığı merkezleri, poliklinik hizmetleri ve hastanelere sevk durumları, acil sağlık hizmetleri, bulaşıcı hastalık takibi, bağışıklama, aşılama, bebek ve gebe takip sistemi, su hijyeni ve sanitasyon, kadın ve üreme sağlığı hizmetleri, çocuk ve ergen sağlık hizmetleri, ruh sağlığı hizmetleri, tüberkülozla mücadele hizmetleri, kansere yönelik hizmetler ve diş sağlığı hizmetleri verilmektedir (Adıgüzel ve Tanyaş, 2020:180-181; Şahinli, 2021:36-37).

2.4.Eğitim ile İlgili Problemler

Eğitim bireyin topluma kazandırılması ve dolayısıyla toplumun sürekliliğinin sağlanması, kayıp kuşakların olmaması, göç sürecindeki hem göç eden hem göç alan iki toplumun birbirini anlayarak huzurlu bir ortak gelecek yaratılması için temel bir işlevdir. Eğitimi önemli kılan bir başka neden ise ırk ayrımcılığının ve mültecilere yönelik yapılan önyargının eğitim vasıtasıyla minimuma indirilmesini sağlamaktır (Ereş, 2015:20; Sevim, 2001:261; Adıgüzel ve Tanyaş, 2020:180-181; Tunca ve Karadağ, 2018:59-60).

Savaş ve iç çatışmaların olduğu bölgelerden göç etmek zorunda kalan çocuklar genellikle göç ettikleri yeni yerlere ve özellikle okullara uyum sağlamada birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadırlar. Göçmenlerin karşılaştığı önemli problemler eğitim açısından değerlendirildiğinde, ilk sırada dil problemi gelmektedir. Mülteci çocuklar çoğunlukla yaşadıkları dil sıkıntısının yanında, eğitim masrafları karşılanamadığı ve hane gelirini destekleyebilmek için okulu bırakarak bir işe girmek zorunda kalmışlardır (Sözer ve Işıker, 2021:184; Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2011:458; Aydın vd., 2017:12; Baş vd., 2017:1687).

Ayrıca çocukların eğitimlerini devamlı olarak sürdürebilmelerinin yanında farklı birçok engel de bulunmaktadır. Bunlardan ilki; eğitime ulaşma da yaşadıkları sıkıntılardır. Çünkü göç sonrasında eğitim, çoğunlukla lüks olarak görülmekte olup, sosyoekonomik durumu olmamasına bağlı bir şekilde gerçekleştirilecek ikincil bir hak olarak gözükmektedir. İkincisi, yerinden edilme süresinin çok uzun olmasıdır. Bu manada, her sekiz çocuktan altısı uzun süre

sığınmacı olarak hayatlarını sürdürmektedir. Üçüncü olarak, şehirlere göç edenlerin acil durumlar sebebiyle kırsal alana geçmek zorunda kalmaktadırlar. Hâlbuki kırsal alanlarda eğitim ile ilgili herhangi bir yardım yeteri düzeyde sağlanmamaktadır. Dördüncüsü, çocukların rehabilitasyon sağlanmadan hemen okullara başlatılması, her iki taraf içinde aykırılışmaya sebep olabilmektedir. Göçmen çocuklar, eğitimleri boyunca ana dillerinde hem gelişimsel hem de psikososyal desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Beşincisi, göçmenler için temin edilen eğitimin kalitesinin düşük nitelikte olmasıdır. Altıncı ve son olarak; erkeklere göre okullara devam eden kız sayısı çok az olduğu bilinmektedir. Göçmen kızları okuldan alıkoyan sebep ise genellikle çocuk yaşta evlilik yapılmasıdır (Peterson, 2011:4-5; Özdemir ve Budak, 2017:218; Yıldız ve Alaeddinoğlu, 2011:458).

2.5.Çocuk Suçluluğu

Göçmen çocukları suça iten farklı nedenler olmakla birlikte göç olayının etkisi de yadsınamazdır. Son yıllarda yapılan çalışmalarda, çocukların suça yönelmelerinde temel nedenin yapılan göçlerin olduğu vurgulanmaktadır (Erkan ve Erdoğan, 2006:85-86). Çocukluk döneminde yaşanan göç, öz güven eksikliği olan, sürekli tehdit duygusu ile yaşamak zorunda kalan, çevresine yabancılaşan ve sonucunda da etrafına karşı düşmanca duygular beslemeye itilen çocukların yetişmesine sebep olmaktadır. Çocuğun alıştığı çevreden farklı bir çevreye uyum göstermesi oldukça güçtür ve bu güçlük farklı arayışlara da neden olabilmektedir (Erkan ve Erdoğan, 2006:87-88).

Göç yaşayan çocukları suç işlemeye teşvik eden risklere bakıldığında, göç edilen bölgede görünen toplumsal ayırım sosyalleşmeyi zorlaştırmaktadır. Ayrıca göç yaşayan ailelerin sosyal yapıları değişerek, ekonomik sıkıntıların ve ebeveyn şiddetinin çocuğu sokaklara yönlendirdiği; bunun sonucunda da suçluluk oranının arttığı, uyuşturucu madde kullanımı ve farklı psikolojik problemler ortaya çıkmıştır. Böylece kentsel bölgelerdeki göçlerin artması ile birlikte şehir nüfusunda ve işsizlikte artış yaşanmaktadır, bu durum da gasp, hırsızlık gibi sosyal sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Görülüyor ki çocukların yeni hayatlarına uyum gösterme döneminde hissettikleri kültürel farklılık, “suç” olgusunu önemle ele alınması gereken bir problem olarak karşımıza çıkarmaktadır. (Güngör, 2008:29-30; Özdemir ve Budak, 2017:217; Erkan ve Erdoğan, 2006:87-88; Aydın vd., 2017:12).

2.6.Çocuk Ruh Sağlığı

Göç olayı, yüzyıllardır kişileri ve toplumları öncelikle de en çok etkilenen grup olarak çocukları ekonomik, sosyal ve ruhsal yönden etkilemektedir. Göç eden bireyin, tanımadığı bir yaşam şekli ve kültürel yapı içinde kalması; şehirlerde işsiz, sigortasız ve kalacak yer bulamaması gibi problemler yaşaması; asıl yaşadıkları yerdeki yaşam koşullarına sahip olmaması yeni yerleştiği yerdeki sosyal rolleri konusunda netlik olmaması ve çevrenin farklılaşması ile

meydana gelen olumsuzluklarla baş edememesi, bedensel ve ruhsal rahatsızlıklara sebep olabilmektedir. Ayrıca göç esnasında bir ülkeden geçerken bireylerin kendilerine ve ailelerine yapılan saldırılar, farklı risklerle baş etmek zorunda kalmaları ve önlerinde gerçekleşen olumsuz olaylar bu çocukların göç sonrası da ciddi psikolojik destek almalarını gerektirecek durumlar yaratmaktadır (Adhikari vd., 2011:2; Eroğlu, 2020:97-98; Demirkaya, 2020:5; Özdemir ve Budak, 2017:213-214; Polat, 2007:90; Şencan ve Canatan, 2020:116).

Göç yaşayan çocuk en çok yakınlarının psikolojik durumu ve onların tepkilerinden etkilenmektedir. Ailenin kaybı veya ayrılığının yaşanması, ailenin eğitimi, göçle ilişkili ekonomik ve sosyal sebepler ve yaşı çocuk üzerindeki belirleyici etmenlerdir. Bu sorunların dışında çocuklarda çoklukla depresyon, sosyal sorunlar, travma sonrası stres bozukluğu, bağlanma ve uyum sorunları, anksiyete, hiperaktivite belirtileri, düşük benlik duygusu, yaşama sevincinde azalma, zorbalık yapma ve madde kullanımı da yer almaktadır (Uluocak, 2009:36; Fazel ve Stein, 2003:134; Özdemir ve Budak, 2017:213-214; Geçkil vd., 2017:172; Demirkaya, 2020:5; Aydın vd., 2017:12).

Göçün sebebine göre ebeveyni suçlama, suça ve terör olaylarına karışma, intikam duygusu gibi problemler görülmektedir. Benzer şekilde göç olayı sonucunda çocuklar, yeni ortama uyum, yalnızlık, sosyal çevreden ayrılma, sosyal destek ağlarını kaybetme, dil ve iletişim sorunları, antisosyal davranışlar, istismar, dışlanma, önyargı gibi toplumsal ayrımcılıkla karşı karşıya kalmışlardır. Çocuklar halen daha kamuoyunun yabancılar ile ilgili olumsuz tepkileriyle yüzleşmek zorunda kalmak gibi pekçok sorunlar yaşamakta, bu problemlerin de yol açtığı negatif etkiler ile baş etmeye çalışmaktadırlar (Akça ve Aydoğdu, 2021:66; Demirkaya, 2020:6; Tümtaş ve Ergun, 2016:1348; Şahinli, 2021:39; Çakır ve Çevik, 2021:230).

2.7.Çocuk İşçiliği ve İstismar

Çocuk işçiliği; çocuk ticareti, zorla çalıştırma, kölelik, zorla silahlı çatışmalarda kullanma, çocuğun pornografide kullanılması, uyuşturucu kaçakçılığı gibi yasadışı işlerde ve tehlikeli işlerde çalıştırılmasıdır. Çocukları korumadaki temel riskler çocuk emeğinin sömürülmesi, erken evlilikler, silahlı güçlerin ve grupların asker olarak çocukları alması, ailelerin ayrılması, ebeveynlerin ölümünün yanında çocukların kimliklerinin olmaması, evlerde, okulda ve toplumda şiddete maruz kalmalarıdır. Göçmen çocukların yaşadıkları evlerin kalabalık olması, ev içerisindeki en büyük ve erkek çocuk olmaları, ebeveynlerinin kaybı, hasta olması ya da ailesinde başka erkek çocuğun olmaması gibi etmenler çocukların erken yaşlarda çalışmaya sürüklenmelerine neden olmaktadır (Harunoğulları, 2016:36-37; Akça ve Aydoğdu,2021:59).

Ayrıca göçmen çocukların herhangi bir işte çalışmıyor olmaları onların maddi olarak sıkıntı çekmelerine sebep olmaktadır. Bu yüzden göç eden ve ekonomik durumları kötü olan ailelerin büyük çoğunluğu öncelikle çocuklarını zorunlu olduğu kadar okutmak ve bir an önce ekonomik hayata katılarak aileye destek olmasını istemektedirler. Ülkemizde özellikle büyük kentlerde çalışan ve dilenen mülteci çocukların sayıları oldukça fazladır (Tunca ve Karadağ, 2018:56-57; Derince, 2019:67; İlhan, 2019:2; Baş vd., 2017:1686).

Göçler çoğunlukla insanları güçlendirici bir tecrübe olarak gözüke de insan hakları ihlallerine, istismara ve ayrımcılığa maruz kalan çocuklar bulunmaktadır. Literatürde göç sonrasında istismara uğrayan çocukların imam nikâhı ile evlendirilmesinin çoğaldığı, evlenme yaşının da 11-12'ye kadar düştüğü belirtilmektedir. Bu yüzden çocuk yaşta evliliğe karşı tedbir alınmalı ve aileler eğitilmelidir. Okullarda da rehabilitasyon programları düzenlenmelidir (Özdemir ve Budak, 2017:218-219; Tunca ve Karadağ, 2018:56-57).

SONUÇ

Dünyanın varoluşundan bu yana insanlar çeşitli nedenlerle buldukları yerlerden göç etmek zorunda kalmışlardır. Topraklarını genişletme, güvenli yaşam alanlarına kavuşma, sosyal ihtiyaçların daha iyi karşılanması, dini inançlar, afetler veya savaşlar, iş bulma kaygıları ve terör olayları bunlardan bazılarıdır. Göç yaşamış aileler diğer ailelere göre daha fazla riskle karşı karşıya kalmaktadır ve insanların yaşadığı sorunların etkilerini de çocuklar daha çok hissetmektedir, bu da çocukların gelişim sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Göç olayları sonucunda fizyolojik yönden kronik hastalığı olan çocukların bakımları aksamakta, salgın hastalıklara maruziyet artmakta, sosyal yönden farklı kültüre uyum sağlamada zorlanma, sosyal destek yetersizliği, akademik başarısızlık ve psikolojik olarak kaygı duyma, depresyon, kişilerarası ilişkilerde bozulma, ruhsal uyumsuzluk çok fazla görülmektedir. Türkiye'de de iç ve dış göç oranlarının yüksek olmasına rağmen göçlerin çocuklar üzerine etkilerine yönelik çok az akademik çalışma bulunmaktadır. Ayrıca göçün çocuk sağlığı üzerine etkilerini araştıran çalışmalarda daha çok psikososyal boyutun ele alındığı, çocukların karşılaşılabilecekleri diğer problemlerle ilgili çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir.

Yazar Katkıları

TSS, HA çalışmanın tasarımı; TSS, HA literatür taraması; TSS, HA makale yazımına katkı sunmuştur.

Çıkar Çatışması

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını bildirmişlerdir.

Kaynakça

- Adhikari, R, Jampaklay, A, Chamratrithirong, A. (2011). Impact of children's migration on health and health care-seeking behavior of elderly left behind. *BMC Public Health*, 11 (143), 1-8.
- Adıgüzel, SÖ, Tanyaş, B. (2020). Suriyeli Mülteci Kadınların Göç Deneyimleri: Zorunlu Göç, Gündelik Yaşam ve Uyum Üzerine Nitel Bir Çalışma. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 6 (2), 173-210.
- Akça, RP, Aydoğdu, F. (2021). Mülteci Çocukların Resimlerinde Oyun Algısı. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10 (1), 58-69.
- Aksoy, Z. (2012). Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5 (20), 292-303.
- Aksu, H, Sevil, Ü. (2010). Göç ve Kadın Sağlığı. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 2 (3), 133-138.
- Aydın, D, Şahin, N, Akay, B. (2017). Göç Olayının Çocuk Sağlığı Üzerine Etkileri. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi Dergisi*, 7 (1), 8-14.
- Baş, M, Molu, B, Tuna, Hİ, Baş, İ. (2017). Göç Eden Ailelerin Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Değişiminin Kadın ve Çocuk Yaşamına Etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 6 (3), 1680-1693.
- Çakır, B, Çevik, C. (2021). Küreselleşme, Göç ve Kadın Sağlığı. *Uluslararası Psikolojik Danışma ve Rehberlik Araştırmaları Dergisi*, 3 (1), 225-243.
- Çalım, Sİ, Kavlak, O, Sevil, Ü. (2012). Evrensel Bir Sorun: Göç Eden Kadınların Sağlığı ve Sağlık Hizmetlerinde Yaşanan Dil Engeli. *Sağlık ve Toplum Dergisi*, 22 (2), 11-19.
- Çevik, SA. (2016). Suriye'den Türkiye'ye Göç'ün Etkileri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5 (2), 80-83.
- Demirkaya, SK. (2020). Zorunlu göç ve çocuk ruh sağlığına etkileri. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23(4),5-6.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181 (1), 175-204.
- Derince, D. (2019). Suriyeli Mülteci Çocuklar Özelinde: Savaş Mağduru Çocuklar ve Çocuk Sağlığı Sorunları. *Sağlık Bilimleri ve Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 57-70.
- Doğan, C, Aydın, Y. (2021). Yeşilce Örneğinden Hareketle, Yerelden Genele Göç Olgusu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 115-123.
- Ekici, S, Tuncel, G. (2015). Göç ve İnsan. *Birey ve Toplum Dergisi*, 5 (9), 9-22.
- Ereş, F. (2015). Türkiye'de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (2), 17-30.

- Erkan, R, Erdoğan, MY. (2006). Göç ve Çocuk Suçluluğu. *Aile ve Toplum Eğitim- Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3 (9), 79-90.
- Eroğlu, M. (2020). Etnik Kimlik, Savaş ve Göç Olgularının Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Psikolojik Etkileri. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4 (1), 94-105.
- Erol, M, Ersever, OG. (2014). Göç Krizi ve Göç Krizine Müdahale. *KHO Bilim Dergisi*, 24 (1), 47-68.
- Ertaş, H, Kırac, FÇ. (2017). Türkiye’de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Yapılan Eğitim Çalışmaları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, (13), 99-110.
- Fazel, M, Stein A. (2003). Mental Health of Refugee Children: Comparative Study. *BMJ*, 327 (7407), 134.
- Geçkil, E, Aldem, M, Kaleci, E. (2017). Göçün Çocuk Sağlığına Etkisi. *Journal of Human Sciences*, 14 (1), 171-186.
- Gencer, TE. (2019). *Göç Süreçlerindeki Çocukların Karşılanamayan Gereksinimleri, Haklara Erişimleri ve Beklentileri: Ankara ve Hatay’da Yaşayan Suriyeli Çocuklar Örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Gözübüyük, AA, Duras, E, Dağ, H, Arıca, V. (2015). Olağan Üstü Durumlarda Çocuk Sağlığı. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 6 (3), 324-330.
- Gümüş, Y, Bilgili, N. (2015). Göçün Sağlık Üzerindeki Etkileri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 18 (1), 63-67.
- Günay, E, Atılğan, D, Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de Göç Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 37-60.
- Güngör, M. (2008). Evrensel Bir Sorun Olarak Çocuk Suçluluğu ve Sokakta Çalışan ve Yaşayan Çocuklar. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 25-43.
- Hanson, G.H, Woodruff, C. (2003). *Emigration and Educational Attainment in Mexico*. University of California. San Diego.USA.
- Harunoğulları, M. (2016). Suriyeli sığınmacı çocuk işçiler ve sorunları: Kilis örneği. *Göç Dergisi*, 3 (1), 29-63.
- İlhan, E. (2019). *Yoğun Göç Alan Yerlerdeki Okullarda Görev Yapan Öğretmenlerin Göçmen Çocuklarla Olan İletişimlerine Dair Tutumlarının İncelenmesi*. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Kara, P, Korkut, R. (2010). Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler. *Türk İdare Dergisi*, (467), 153-162.
- Kara, P, Nazik, E. (2018). Göçün Kadın ve Çocuk Sağlığına Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 7 (2), 58-69.

- Küçükali, R, Özdemir, HNC. (2018). *Göç Etmiş Ailelerin İlköğretim Çağındaki Çocuklarının Yaşadıkları Sorunların Değerlendirilmesi*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 22 (Özel Sayı), 2149-2158.
- Özdemir, A, Budak, F. (2017). Göçün Çocuk Ruh Sağlığı Üzerine Etkileri. *KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi*, 3 (2), 212-223.
- Özservet, YÇ, Sirkeci, İ. (2016). Editörden: Çocuklar ve Göç. *Göç Dergisi*, 3(1),1-4.
- Peterson, SD. (2011). Conflict, Education and Displacement. *An Interdisciplinary Journal*, 1 (1), 1-5.
- Polat, G. (2007). İç Göçün Çocuk Ruh Sağlığına Etkisi ve Sosyal Hizmet Müdahalesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 18 (1), 89-106.
- Ramadan, NB. (2019). *Göçün İnsanlar Üzerindeki Etkisinin Sosyal Bağlamda Araştırılması: Bulgaristan Göçü*. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Edirne.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de iç göç olgusu ve kentleşme. *Türkiyat Araştırmaları*, (5), 33-44.
- Sevim, Y. (2001). Terör Nedeniyle Elazığ’a Göç Eden Ailelerin Çocuklarının Eğitim Durumu. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (2), 259-268.
- Sözer, MA, Işiker, Y. (2021). Suriyeli öğrencilerin eğitim süreçlerinde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7 (1), 183-200.
- Şahinli, S. (2021). Suriyeli Mülteci Krizine Yönelik Türkiye’nin Sağlık Politikaları. *Sosyal Çalışmalar Üzerine Akademik Perspektif Dergisi*, (1), 32-44.
- Şencan, F, Canatan, K. (2020). Göç ve Kentleşme Sürecinde Ergenlerin Madde Kullanımına Yönelten Sosyal Bağlamın Analizi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4 (2), 115-125.
- Tezcan, S, Eryurt, MA. (2006). Türkiye’de İç Göç ve Çocuk Sağlığı. *Nüfusbilim Dergisi*, 28 (1),15-28.
- Tezcan, S. (2006). *Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. İsmat Matbaacılık Yayınları. Ankara.
- Topçu, S, Beşer, A. (2006). Göç ve Sağlık. C.Ü. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 10 (3), 37-42.
- Tunca, HÖ, Karadağ, A. (2018). Suriye’den Türkiye’ye Göç: Tehditler ve Fırsatlar. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 28 (2), 47-68.
- Tümtaş, MS, Ergun, C. (2016). Göçün Toplumsal ve Mekânsal Yapı Üzerindeki Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (4), 1347-1359.
- Türk Tabipler Birliği (TTB) (2014). Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu. <https://www.ttb.org.tr/kutuphane/siginmacirpr.pdf>, (Erişim Tarihi; 14.01.2022).
- Uluocak, GP. (2009). İç Göç Yaşamış ve Yaşamamış Çocukların Okulda Uyumunu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (26), 35-44.

Vanore, MT. (2015). *Family-Member Migration and the Psychosocial Health Outcomes of Children in Moldova and Georgia*. Maastricht University.Holland.

Yıldız, MZ, Alaeddinoğlu, F. (2011). Göç ve Yoksulluk: Hakkâri Örneği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1),437-462.

Yılmaz, A. (2014). The State of International Migrant Children in Turkey: The Case of Van. *Mediterranean Journal of Humanities*, (2), 349-372.